

Vejle Ådal

De mange bakker søer og moser, der præger landskabet i den centrale del af Vejle Ådal, er alle synlige spor af isens dynamiske bevægelser under sidste istid. Isen smeltede ikke i ét forløb. Kolde og varme perioder afløste hinanden, og isen rykkede frem og smeltede tilbage. I sin fremrykning skubbede isen bakker op foran sig, og sand, grus, ler og løsevne isblokke kom til at forme de bakkede og urolige partier af dalbunden. Vork Bakker er et typisk resultat af den proces med sine mange bakker og lavninger uden afløb. Dødis har formet de mange vandfyldte

søer og moser i området. Dødis er klumper af is, der brækkede af gletsjeren, da den begyndte at smelte tilbage. Smeltevand, der førte en masse sand og ler med, dækkede dødisklumperne på sider og overflade, og de kom derfor til at smelte meget langsomt. Der hvor isen var, kunne der ikke falde sand og ler ned, så da dødisklumpen til sidst smeltede, var der tomt på dens plads - det vi i dag kalder et dødishul. Hvis der har været mange døde isklumper i et område, vil der være småbakkede med mange vandfyldte søer og moser – præcis sådan er det ved Vork Bakker.

Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen, Trekantsområdet og Vejle Kommune dec. 2009. Genoptrykt maj 2012.

Det meget bakkede landskab ved Vork Bakker ses tydeligt på kurvekortet

Vork bakker

Mellem Ødsted og Ravnning er et smukt og stærkt kuperet landskab. På en afsats midt mellem dalbund og plateau ligger en mosaik af småskove, stejle overdrev, søer og moseområder, og i læ af bakker og træer ligger lune oaser af solbeskinnede og græssede skrånninger. Vork Bakker var for hundrede år siden et samfund med 50 gårde og huse spredt rundt i bakkene. Mange familier var fattige, og først i midten af 1970-erne kom der elektricitet i de sidste hjem. Kun et enkelt heltidslandbrug har overlevet. I stedet er nu indrettet kursus-

ejendomme, spejderlejre og lystejendomme i mange af områdets bygninger. Små grusveje er stadig eneste adgang til at opleve egnens særpræg.

Ravnning-området

Ravnning ligger på kanten af ådalen mellem de dyrkede marker på platauet og engene i dalbunden. Ved udskiftningen i 1785 forblev de fleste gårde i Ravnning inde i landsbyen, hvor de har ligget i århundreder. Hegn, diger og veje stråler karakteristisk i stjerneform ud fra byen, og danner skel mellem jorderne. Mellem by og eng

Vingsted, DGI's hovedkontor i Danmark og ved siden af Vingstedcentret

trækker gamle hulveje spor, der vidner om den sammenhæng der tidligere var mellem eng og ager. I kontrast til landsbyens stærkt opdelt jorde ligger som nabo til hovedgården Kjeldkær, der kendes tilbage fra 1300-tallet. Her er landskabet åbent og næsten uden hegn. Hovedgården ejede det hele, og der var derfor ikke et behov for at markere en opdeling af ejerskabet mellem de enkelte marker.

Historiske overfartssteder

Ved Vingsted snævrer ådalen ind. Her, hvor man kunne nøjes med at krydse 200 meter blød dalbund, har

været vadested langt tilbage i tiden. Våbenofringer i Vingsted Sø fra ældre jernalder fortæller om stedets betydning den gang. Jernaldermiljøet er i dag levendegjort ved Vingsted, hvor et historisk værksted med rekonstruerede gårde og huse viser et landsbymiljø fra ældre jernalder. Fra samme tid er tilflugtsborgen Troldborg Ring, der rejser sig strategisk på kanten af ådalen ved Ravnning. Lidt vestligere har en vej-dæmning gjort det muligt at krydse dalbunden tørskoet ved Koldborg. Fra både nord og syd skræler hulveje sig ind i de stejle skrænter ned mod Ravnning Enge. Netop hvor

Vejle Ådal - udsigt fra Vingstedcentret mod vest. Foto: Jan Kofeod Winther

Kontrast i landskabet - karakteristisk stjerneudskiftning ved Ravnning og Hovedgården Kjeldkærs jorde

Oversigt over vandremuligheder, og download af turfoldere på www.Okolariat.dk og oplevel.vejle.dk

Yderligere oplysninger kan fås ved : Vejle Kommune tlf: 76 81 24 67 og Naturstyrelsen, Trekantsområdet tlf: 75 88 31 99

Skoleklasser kommer på lejrskole i jernaldermiljøet ved Vingsted

Jernalderlandsbyen i Vingsted med huse og gårde fra perioden omkring Kristi Fødsel

hulvejene ender begynder det 760 meter lange broanlæg - Ravningbroen, som Harald Blåtand i 979/80 lod opføre tværs over Ådalen.

Fra kormølle til papirindustri

En af Ådalens første vanddrevne møller, en kormølle, blev opført i Vingsted i 1300-tallet. Her var færdsel på tværs af ådalen i forvejen stor. Efterspørgsel på papir ændrer i 1863 kormølleri til træsliberi. Møllen ved Haraldskær Fabrik overtages og fra 1876-1908 fremstiller de to møller også færdigt papir. Møllernes transportbehov får papirfabrikkerne til at gå aktivt ind

i jernbaneprojektet mellem Vejle og Vandel. Resultatet blev, at skinnerne i 1897 blev lagt tæt på møllerne i Vingsted og Haraldskær Fabrik. Papirindustriens historie i Vejle Ådal ophører lidt ind i 1900-tallet, hvor de to møller omdannes til elektricitetsværker.

100 års idræt i Vingsted

Mange sportspræstationer, sved og ømme muskler er det blevet til i Vingsted, siden amtets Skytte-, Gymnastik-og Idrætsforening holdt sin årsfest her i 1900. Amtsforeningen opkøbte i 1936 ca. 10 tdr. land engjord, og det var stedets centrale

beliggenhed og den nyetablerede jernbane, der var medvirkende til at valget faldt på Vingsted. Tribuner, boldbaner og friluftsbad voksede frem og sidenhen restaurant, sports-haller, skydebaner og kursusfløj med værelser og undervisningslokaler. Vingstedcentret, som i dag også ligger nabo til landskontorene for DGI og DDS (De Danske Skytteforeninger), er årsagen til, at Vingsted ved indgangen til det 3. årtusinde stadig er det vigtigste overgangssted over Vejle Ådal.

Sejlads og fiskeri

Man kan sejle med kajak og kano

på Vejle Å fra Tørskind Bro og ind til Vejle fra 16.06-31.12. Det kræver gæstemærke, som kan købes hos Vingstedcentret, tlf. 75 86 55 33.

Man må fiske på udpegede steder langs Vejle Å. Fiskekort og regler fås ved henvendelse til VisitVejle.

Transport til området

Buslinie 207 kører fra Vejle til Vingsted. Bustider kan fås ved henvendelse til tlf. 75 82 97 66. Cykelrute 35, og 36 går til området.

Teltpladser

Der er teltplads både ved Jernaldermiljøet og ved Ravning Station.

Forsidefoto: Ole Malling

Vejle Ådal

Vingsted - Vork bakker - Ravning

Jernalder-tillflugtsborgen Troldborg Ring

Bindeballestien er en populær cykel-og gangsti

Vidste du at ?

Valdemar Atterdag i 1356 påbød "at vandet ikke måtte løbe i havet, uden forinden at have tjent samfundet til nytte". Mindst 35 vandmøller har gennem tiden udnyttet vandkraften i Vejle Å. Dambrugene har nu overtaget møllehjulenes brug af vandet. Vejle Ådal-systemet har i dag 27 aktive dambrug, hvilket er den største koncentration af dambrug i landet.

Rød Glente kan ses i ådalen.
Foto: Mogens Hansen

Dronningens mose

Efterår ved Vejle Å

På vandring langs Ravningbroens forløb

Vejle Ådal i fuld forårsdragt neden for Ødsted Skov vest for Vingsted

Ture i området

Det meste af området er privatejet og anvendes til land- og skovbrug. 7 turforslag, lavet i samarbejde med lodsejerne, viser rundt i skov, ådal og landbrugsland. Med undtagelse af en enkelt tur er ruterne ikke afmærket i terrænet.

Naturbeskyttelseslovens almindelige regler for færdsel gælder.

Du må:

- cykle og gå på veje og stier i det åbne land
- cykle og gå på veje og stier i privat skov fra kl. 6 til solnedgang
- gå uden for stierne og færdes om natten på offentlige arealer
- hunde skal føres i snor

1 Ravningbroen-Troldeborg Ring - Ravningskov. 3,5 km tur. På Ravning Station fortæller en udstilling om Ravningbroen, og en dæmning over dalen viser broforløbet. Fra P-pladsen ved bakketoppen fører en sti til Troldeborg Ring. Grusvejen gennem Ravningskov går forbi bronzealderhøjen Molbohøj, følger gamle engveje kranset af diger med stævnedede hassel, og går ad dybe hulveje til engene. Her følges Bindeballestien smukt indrammet af elfenbenspadderok.

2 Vork Bakker - Ødsted Skov - Bindeballestien. 8 km tur gennem skræntskovene i Ødsted Skov og udkanten af Vork Bakker med slug-

ter, bakketoppe og udsyn. Turen krydser Ådalen på det bredeste sted ad vejen, som blev anlagt sammen med jernbanen i 1897. På Bindeballestien ligger englodderne adskilte af grøfter og hegn, og den gamle læsserampe ved Teglgård Vingaard vidner om transport af mergel.

3 Kjeldkær - Haraldskær Fabrik 6,5 km tur gennem gårdspladsen på Kjeldkær og det åbne hovedgårdslandskab. Kjeldkærs hovedbygning er opført i 1991 efter en brand. Engen lige syd for Kjeldkær kranses endnu af diger, som tidligere opstemmede mølledammen ved Kjeldkær Mølle. Bindeballestien

Gamle hulveje leder ned mod ådalen

følges og undervejs krydses den slyngede Vejle Å via en gammel jernbanebro. I Vingsted ligger kartoffelmelsfabrikken fra 1916, som i dag bruges af Vingstedcentret til lejrskoleophold.

4 Dronningens Mose - Haraldskær Fabrik. 4,5 km tur forbi rekonstruerede jernaldergårde, ad skovveje og videre ad Vandelbanens spor. I Vingsted passerer et af Ådalens største dambrug, og ved Haraldskær Fabrik er landsbyen vokset op omkring mølle og jernbane. Turen går tæt forbi mosen, hvor man i 1835 fandt et 2500 år gammelt moselig, Dronning Gunhild. Moseliget kan i dag ses i Skt. Nicolai Kirke i Vejle.

Offersøen ved Vingsted, gul rute 5

5 Vingsted Sø - Jernaldermiljøet 2,5 km afmærket tur med mulighed for forskellige rundture over de bakkede græsgange omkring Vingsted Sø. I dag er Vingsted Sø offermose for jernaldermiljøet, men gemmer også våbenofre tilbage fra ældre jernalder. Frederik d. VII's kanal fra 1861 - et forsøg på at tørlægge søen for at finde de ofrede våben kan endnu ses.

6 Ødsted Kirke - Fjeldene 6 km tur langs kanten af Fjeldene med flotte udsigter. Undervejs ses den middelalderlige Ødsted Kirke. Den er bygget af frådsten, som sikkert er hentet lokalt i ådalen.

Vejle Å med stærk strøm ved Haraldskær Fabrik

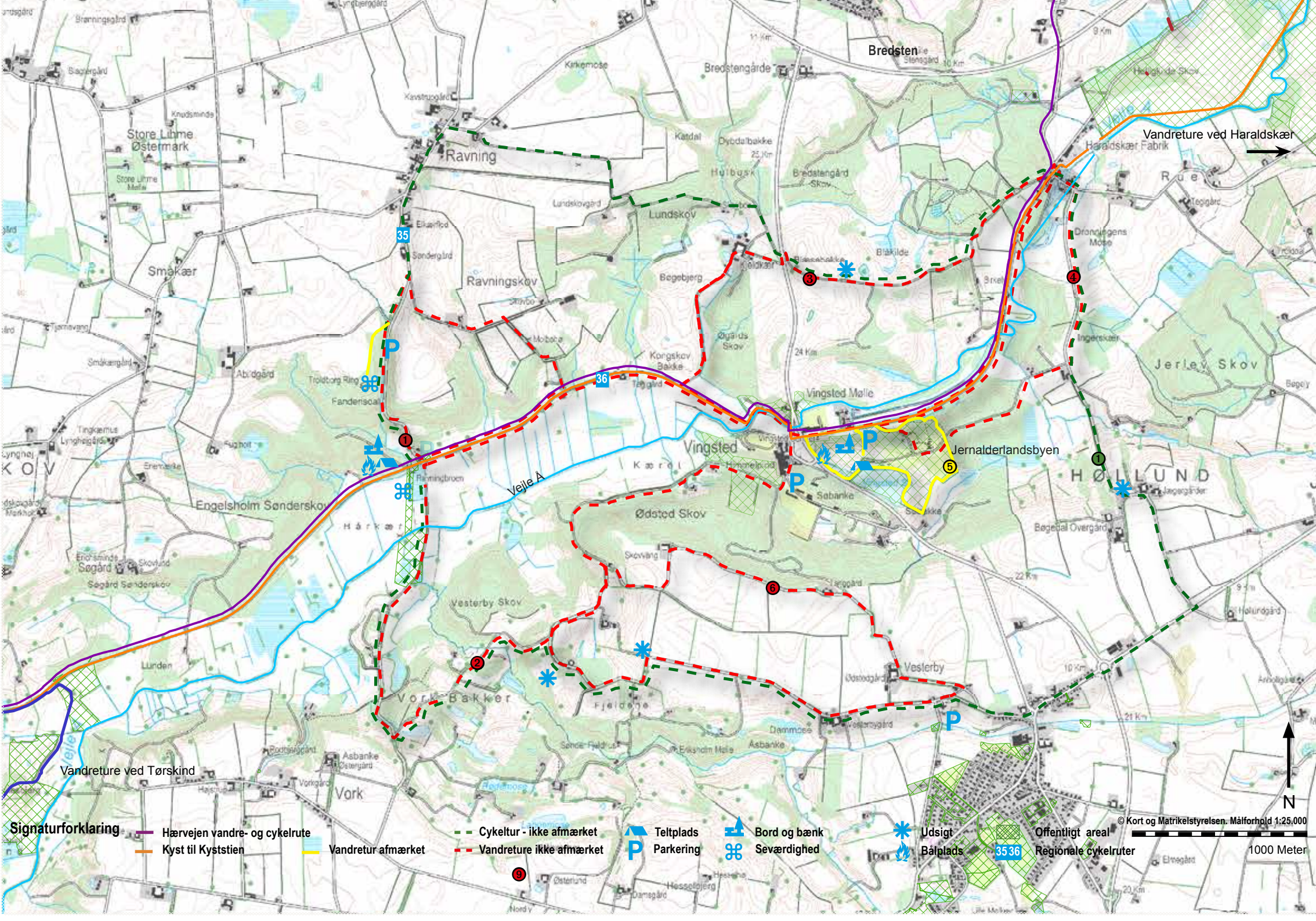
1 Ravning - Vork - Haraldskær Cykeltur på tværs af Ådalen, ca. 16 km, følger grus- og mindre asfaltveje. Fra Ravning St. går turen på tværs af dalen til Vingsted Skovvej. Herfra via Vork Bakker og Fjeldene videre ad Vesterbyvej til Ødsted. Ved Høllund flot udsigt over dalen. Forbi Dronningens Mose til Haraldskær Fabrik og ad Kærbølling Skovvej gennem hulveje, hovedgårdslandskab og over højdedrag. Videre ad Lundskovvej, forbi fredede og overpløjede bronzealderhøje til Ravning, hvor gårdene kranses bygaden. Gennem Fandensdal tilbage til dalbunden.

Haraldskær Fabrik

Ravning Station og en 1:1 rekonstruktion af vikingebroen

Signaturforklaring

- Hærvejen vandre- og cykelrute
- Kyst til Kyststien
- Vandretur afmærket
- Cykeltur - ikke afmærket
- Vandreture ikke afmærket
- P Teltplads
- P Parkering
- ⌘ Bord og bæk
- ⌘ Seværdighed
- * Udsigt
- * Båtplads
- Offentligt areal
- Regionale cykelruter

© Kort og Matrikelstyrelsen. Målforhold 1:25.000

